Negustorimea în Ţările Române, între *Societas Mercatorum* şi individualitatea mercantilă, în secolele XVI–XVIII

CRISTIAN LUCA
(editor)

Galati University Press

Negustorimea în Ţările Române, între *Societas Mercatorum* şi individualitatea mercantilă, în secolele XVI–XVIII

volum editat de CRISTIAN LUCA

Galaţi University Press

GALAŢI, 2009

UN URMAŞ AL ÎMPĂRAŢILOR BIZANTINI, NEGUSTOR, DREGĂTOR ŞI DIPLOMAT ÎN SLUJBA MOVILEŞTILOR: MARELE POSTELNIC DUMITRACHE CHIRIŢĂ PALEOLOGUL

Cristian Nicolae Apetrei
Universitatea "Dunărea de Jos" din Galaţi

Introducere. „Perit-au boierii toţi, câţi s-au prilejit de venise cu oastea, tot oameni de casa lui Ieremiei vodă"[1] . Astfel îşi începe Miron Costin descrierea consecinţelor pe care le-a produs în Moldova bătălia de la Cornul lui Sas, în vara anului 1612. Aşa cum bine se ştie, Ştefan Tomşa al II-lea, recent instalat de otomani pe tronul Moldovei, reuşea la finalul unor lupte care au durat trei zile (1/11–3/13 iulie)[2] să înfrângă categoric oastea cu care Movileştii încercaseră să revină din Polonia. Potrivit aceluiaşi cronicar, printre victimele bătăliei se afla şi Dumitrache Chiriţă Paleologul, un boier de origine grecească, care i-a slujit rând pe rând pe primii patru domni din neamul Movilă. Despre acest personaj se cunosc destul de puţine lucruri. Cele dintâi informaţii, în special date cu caracter genealogic, au fost adunate de I. C. Filitti şi N. Iorga. La acestea s-au adăugat ulterior alte câteva detalii, extrase în special din izvoarele interne. Toate au fost reunite de Nicolae Stoicescu în cadrul binecunoscutului său *Dicţionar al marilor dregători*, unde a fost întocmită o voce a amintitului boier. Potrivit canonului aplicat întregului volum, aici găsim în special informaţii de ordin genealogic şi date legate de *cursus honorum* pe care boierul nostru

---

[1] Miron Costin, *Letopiseţul Ţării Moldovei de la Aron vodă încoace*, în idem, *Opere*, ediţie critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice şi glosar de P. P. Panaitescu, Bucureşti, 1958, p. 60.

[2] Pentru datarea exactă a luptei, a se vedea Constantin Rezachevici, *Din nou despre data bătăliei de la "Cornul lui Sas"*, în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie «A. D. Xenopol» din Iaşi", XXV/2, 1988, pp. 501-503.

l-a parcurs de-a lungul timpului. Investigarea izvoarelor interne şi externe de cancelarie ne arată însă că portretul creionat deja poate fi completat, prin stabilirea coordonatelor principale pe care s-a înscris sinuoasa lui carieră politică, schiţarea unui profil moral, completarea spiţei de neam, reconstituirea averii şi a domeniului său. În rândurile care urmează vom încerca să ne oprim atenţia asupra primelor trei aspecte menţionate în această listă de obiective, urmând ca la cel de-al patrulea să revenim pe larg cu alt prilej[3].

Cariera. Despre Dumitrache Chiriţă, domnitorul Constantin Movilă afirma, la 10 octombrie 1608, că a slujit lui Ieremia Movilă şi „ţării noastre" timp de 12 ani[4]. Aceasta înseamnă că intrarea sa în slujba familiei Movileştilor trebuie să fi avut loc în anul 1597. Întradevăr, în acest an, încă din luna ianuarie, îl găsim citat ca membru al Sfatului domnesc, în calitate de pârcălab de Neamţ[5]. Urmărind documentele interne de cancelarie, se poate constata că a deţinut respectiva dregătorie până la mijlocul lui aprilie 1600[6], când se va fi retras în Polonia împreună cu Movileştii. În luna noiembrie a aceluiaşi an, odată cu ofensiva polonă şi revenirea Movileştilor în Moldova, Dumitrache Chiriţă l-a însoţit pe Simion Movilă în Ţara Românească. Aici, el a fost cooptat în Sfatul domnesc, ocupând, între 26 ianuarie 1601 şi 21 iunie 1602, dregătoria de mare postelnic[7]. Înfrângerea lui Simion Movilă de către Radu Şerban a dus la revenirea sa în Moldova şi, probabil, în slujba lui Ieremia Movilă. La 10 februarie 1603, el nu

---

[3] Cristian Nicolae Apetrei, *Patrimoniul funciar al marelui postelnic Dumitrache Chiriţă Paleologul*, în *Studia Varia in Honorem Professoris Ştefan Ştefănescu Octogenarii*, vol. editat de Cristian Luca, Ionel Cândea, Bucureşti–Brăila, 2009.

[4] *Documente privind istoria României*, *A. Moldova, veacul XVII*, vol. 2, p. 183, nr. 240 (în continuare: *DIR, A*).

[5] *Catalogul documentelor moldoveneşti din Direcţia Arhivelor Centrale. Supliment*, vol. I, (*1403-1700*), vol. întocmit de Maria Soveja, Mihai Regleanu, Doina Tinculescu, Marcel–Dumitru Ciucă, Gabriela Birceanu, Bucureşti, 1975 p. 84, nr. 178 (act din 22 ianuarie 1597) (în continuare: *CDMS*).

[6] *DIR, A, veacul XVI*, vol. 4, p. 288, nr. 349.

[7] A se vedea Damaschin Mioc, Constantin Bălan, Maria Bălan, Haralambie Chircă, Nicolae Stoicescu, Ştefan Ştefănescu, *Lista dregătorilor din sfatul domnesc al Ţării Româneşti în secolele XV–XVII*, în „Studii şi materiale de istorie medie", IV, 1960, p. 581.

mai figura printre sfetnicii lui Simion Movilă care-i scriau o scrisoare regelui Poloniei, locul său în dregătoria de mare postelnic fiind luat de un boier Danul [8] . Aceeaşi absenţă o putem constata şi în anul următor, când acelaşi Sfat îi adresa o scrisoare cancelarului Jan Zamoyski, postelnici fiind acum Gheorghe, Nan şi Guria[9]. La 25 mai 1606, îl găsim, aşa cum era de aşteptat, printre sfetnicii lui Ieremia Movilă, de această dată purtând titlul pe care îl căpătase în Muntenia: cel de postelnic[10]. Prezenţa lui în Sfatul domnesc în această postură este întreruptă totuşi în câteva ocazii de vechiul titular al acestei demnităţi, Toader Dumitru Barnovschi [11] , cel care a ocupat fără întrerupere dregătoria respectivă începând cu 15 decembrie 1603[12]. De aici s-ar putea trage două concluzii: prima, că în răstimpul 1602-1606, Dumitrache Chiriţă trebuie să fi ocupat o dregătorie mai puţin vizibilă din unghiul de vedere al documentului intern de cancelarie şi anume pe cea de postelnic al II-lea; iar a doua, că odată cu ieşirea din funcţie a predecesorului său – bolnav probabil, pentru că după 17 iulie 1607 dispare din documente –, el a fost promovat la rangul de mare postelnic. Prin urmare, odată revenit printre sfetnici, la sfârşitul domniei lui Ieremia Movilă, Dumitrache Chiriţă Paleologul s-a numărat printre marii boieri care au sprijinit urcarea lui Simion Movilă pe tronul Moldovei [13] , „titularizarea" sa ca mare postelnic petrecându-se, deloc întâmplător, la circa un an de la debutul domniei

[8] Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, supl. II, vol. 2, (*1601-1640*), coordonate, adnotate şi publicate de Ioan Bogdan, Bucureşti, 1895, p. 265, nr. CXXXI (în continuare: E. de Hurmuzaki, *Documente*).

[9] *Ibidem*, p. 335, nr. CLXVI.

[10] *DIR, A, veacul XVII*, vol. 2, p. 46, nr. 48.

[11] *Ibidem*, p. 49, nr. 50, p. 67, nr. 73, p. 122, nr. 148; despre acest boier, a se vedea Aurel Golimas, *Un domnitor, o epocă. Vremea lui Miron Barnovschi Moghilă, voievod al Moldovei*, Bucureşti, 1980, pp. 22-24; Ştefan S. Gorovei, *Neamul lui Miron vodă Barnovschi*, în „Arhiva Genealogică", V (X), nr. 1-2, 1998, pp. 150-151.

[12] *DIR, A, veacul XVII*, vol. 1, p. 121, nr. 174.

[13] Pentru detalii, a se vedea Nicolae Iorga, *Doamna lui Ieremia vodă*, extras din „Analele Academiei Române. Memoriile Secţiunii Istorice", s. II, t. XXXII, 1910, p. 13; C. Rezachevici, *Politica internă şi externă a Ţărilor Române în primele trei decenii ale secolului al XVII-lea* (I), în „Revista de istorie", 38, nr. 1, 1985, p. 19.

acestuia din urmă. De altfel, sprijinul acordat lui Simion Movilă pentru accederea la tronul Moldovei a fost recompensat şi în cealaltă manieră consacrată în epocă: daniile domneşti. Stau mărturie în acest sens, cele trei sate despre care documentele interne de cancelarie ne informează că au fost primite de la acest domn: Horilcani[14], Dăieni (Deiani)[15] şi Podul lui Topor (Toporul)[16].

Din timpul domniei lui Simion Movilă avem şi o interesantă informaţie despre încredinţarea lui Dumitrache Chiriţă a unei misiuni diplomatice, prilej cu care a fost nevoit să cheltuiască 600 de galbeni „în nevoia ţării în ţara tătărască"[17]. Solia despre care vorbeşte Simion Movilă a putut avea loc fie în a doua jumătate a anului 1600, când Movileştii se pregăteau să revină în Moldova cu ajutor polon, fie în cursul anului 1606, când s-a pus problema succesiunii lui Ieremia Movilă[18]. Mult mai probabilă ni se pare prima variantă, întrucât din toamna acelui an s-a păstrat o scrisoare a hanului tătar Gazi Giray către cancelarul polon Jan Zamoyski, în care se vorbeşte despre prezenţa la curtea hanului a unui sol trimis de Ieremia Movilă[19]. Cum scrisoarea ne indică şi numele trimisului domnesc, iar acesta este „Dimitrie", nu rămâne decât să constatăm faptul că cele două surse se completează reciproc. Aşadar, Ieremia Movilă a fost cel care l-a trimis pe Dumitrache Chiriţă în solie la tătari, alegerea lui având legătură probabil nu numai cu priceperea diplomatică a grecilor, îndeobşte recunoscută în epocă, ci şi cu faptul că în tabăra tătară se afla un

---

[14] *Catalogul documentelor moldoveneşti din Arhiva Istorică Centrală a statului*, vol. I, (*1387-1620*), vol. întocmit de Ileana Leonte, Mihai Fănescu, M. Regleanu, Veronica Cute, Lucia Papadopol, Bucureşti, 1957, p. 309, nr. 1334 (în continuare: *CDM*); *DIR, A, veacul XVII*, vol. 2, pp. 185-186, nr. 245.

[15] *CDM*, vol. I, p. 321, nr. 1388.

[16] Aurel V. Sava, *Documente privitoare la târgul şi ţinutul Lăpuşnei*, Bucureşti, 1937, pp. 132-133, nr. 108.

[17] *CDM*, vol. I, p. 309, nr. 1334; N. Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova. Secolele XIV–XVI*, Bucureşti, 1971, p. 322.

[18] Pentru detalii, a se vedea Veniamin Ciobanu, *Succesiunea domnească a Movileştilor – un litigiu politic internaţional*, în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie «A. D. Xenopol» din Iaşi", XXV/1, 1988, pp. 281-291.

[19] Ilie Corfus, *Mihai Viteazul şi polonii. Cu documente inedite în anexe*, Bucureşti, 1938, p. 367, nr. CXI.

partener de negociere de aceeaşi factură, Alexandru Paleologul, personaj cu care emisarul nostru se înrudea, după cum vom vedea în cele ce urmează. Dacă este să aşezăm în contextul politico-diplomatic al vremii misiunea lui Dumitrache Chiriţă la curtea hanului, pentru a-i înţelege obiectivele, atunci putem trage concluzia că principalul ei scop a fost atragerea tătarilor într-o alianţă militară menită să îl alunge pe Mihai Viteazul din Moldova[20]. Obiectivele încredinţate nu au fost atinse însă decât pe jumătate: tătarii au fost de acord cu înlăturarea lui Mihai Viteazul, dar au amânat trimiterea trupelor, astfel încât succesul campaniei polone din Moldova şi apoi al celei din Ţara Românească au fost facilitate mai mult de răscoala nobilimii transilvănene, decât de ajutorul militar al tătarilor. Când, în cele din urmă, tătarii consimţeau să se pună în mişcare, ajutorul lor era privit de către poloni mai curând ca o ameninţare, motiv pentru care cancelarul Zamoyski se şi grăbea să îl aşeze pe Simion Movilă pe tronul Ţării Româneşti [21]. Aşadar în locul unei alianţe ofensive, marele postelnic a reuşit să obţină *de facto* o neutralitate binevoitoare din partea tătarilor, ceea ce în final i-a permis lui Simion Movilă să îşi vadă împlinită dorinţa de a urca pe tronul Basarabilor[22]. Acest final fericit pentru Simion Movilă a contribuit şi el, cu siguranţă, la munificenţa de care s-a bucurat Dumitrache Chiriţă din partea domnitorului.

Nu la fel de multă credinţă pare să-i fi arătat însă şi fiului lui Simion Movilă, Mihail, în ciuda faptului că acesta din urmă scria, la 15 octombrie 1607, că „acest credincios boier al nostru, pan Dumitrache Chiriţă mare postelnic, a slujit mai înainte sfânt răposatului părinte al domniei mele, Simion Moghilă voievod, iar azi slujeşte şi nouă drept şi credincios” [23]. Observaţia este justificată de constatarea că la 30 iunie 1608 marele postelnic se afla în Moldova, achiziţionând o selişte din ţinutul Tigheci, în vreme ce Mihail Movilă, înfrânt de vărul său

[20] A se vedea P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, ediţie îngrijită, postfaţă şi bibliografie de Cristina Antim Bobicescu, cuvânt înainte de Şerban Papacostea, Bucureşti, 2002, p. 223.

[21] I. Corfus, *op. cit.*, p. 165.

[22] A se vedea scrisoarea lui Ieremia Movilă către Jan Zamoyski, din 16 septembrie 1600, la P. P. Panaitescu, *Documente privitoare la istoria lui Mihai Viteazul*, Bucureşti, 1936, p. 129.

[23] *DIR, A, veacul XVII*, vol. 2, pp. 128-129, nr. 158.

Constantin, îşi petrecea ultimele luni din viaţă în exil, la curtea domnului muntean Radu Şerban[24]. Se poate trage de aici concluzia că, foarte probabil, în cursul confruntărilor dintre cele două văduve ale fraţilor Movilă, marele postelnic a schimbat tabăra, trecând de partea lui Constantin, fiul lui Ieremia. Nu este exclus chiar ca el să fi jucat un anumit rol în înfrângerea lui Mihail Movilă şi a mamei sale, Marghita, întrucât în timpul domniei sale, Constantin Movilă şi-a manifestat în mod constant recunoştinţa faţă de el, păstrându-l în dregătoria de mare postelnic, dăruindu-i câteva sate şi întărindu-i alte numeroase sate şi părţi de sate cumpărate. La rândul său, marele postelnic s-a dovedit a fi un sfetnic credincios, ajutându-şi domnul în două rânduri cu câte 1000 de galbeni. Aşa se explică de ce în unele dintre documentele ulterioare care se referă la satul Vânători, se spune că marele postelnic l-a ajutat pe Constantin Movilă cu 1000 de galbeni[25], în vreme ce în altele se vorbeşte despre 2000 de galbeni[26]. Domnul îl va răsplăti ulterior pentru acest ajutor, dăruindu-i în contul celor 2000 de galbeni trei sate: Sencăuţi[27], Pipereşti[28] şi Vânători[29].

[24] N. Iorga, *Doamna lui Ieremia vodă*, p. 17; C. Rezachevici, *Politica internă şi externă a Ţărilor Române* (I), p. 20; Paul Păltănea, *Hatmanul Isac Balica şi moşiile sale*, în „Arhiva Genealogică”, VII (XII), nr. 1-4, 2000, p. 248.

[25] *Documenta Romaniae Historica*, *A. Moldova*, vol. XXI, (*1632-1633*), vol. întocmit de Constantin Cihodaru, Ioan Caproşu, Leon Şimanschi, Bucureşti, 1971, p. 534, nr. 424 (în continuare: *DRH*, *A*); *ibidem*, vol. XXV, (*1639-1640*), vol. întocmit de Nistor Ciocan, Dumitru Agache, Georgeta Ignat, Marius Chelcu, Bucureşti, 2003, p. 256, nr. 257, pp. 259-260, nr. 259.

[26] *Ibidem*, vol. XXI, p. 544, nr. 433; *ibidem*, vol. XXII, p. 25, nr. 23, p. 91, nr. 80, p. 132, nr. 122; *ibidem*, vol. XXIII, (*1635-1636*), vol. întocmit de L. Şimanschi, N. Ciocan, G. Ignat, D. Agache, Bucureşti, 1996, p. 138, nr. 126, p. 78, nr. 68; *ibidem*, vol. XXV, p. 121, nr. 108.

[27] *Moldova în epoca feudalismului*, vol. III, *Documente slavo–moldoveneşti, 1601-1640*, vol. întocmit de D. M. Dragnev, A. N. Nikitici, L. I. Svetlicinaia, P. V. Sovetov, Chişinău, 1982, p. 62, nr. 24 (act din 15 august 1609); *DIR*, *A*, *veacul XVII*, vol. 2, pp. 241-242, nr. 313 (act din 16 august 1609).

[28] *Ibidem*, p. 242; *Documente privitoare la istoria oraşului Iaşi*, vol. I, *Acte interne*, (*1408-1660*), vol. întocmit de I. Caproşu şi Petronel Zahariuc, Iaşi, 1999, p. 336, nr. 253 (act din 8 aprilie 1635).

[29] *DIR*, *A*, *veacul XVII*, vol. 2, pp. 182-183, nr. 240 (act din 10 octombrie 1608); *ibidem*, vol. 4, pp. 463-464, nr. 583 (act din 14 aprilie 1620).

Tot o dovadă de credinţă poate fi considerată şi implicarea marelui postelnic în episodul care l-a avut drept protagonist pe cumnatul său, Vasile Lozonschi, fratele doamnei Elisabeta, cel care a devastat cu oştenii săi o serie de sate din Polonia şi l-a agresat pe episcopul Mitrofan al Romanului. Constrânşi de marii boieri să adopte măsuri radicale împotriva unui membru al propriei familii, doamna Elisabeta şi tânărul domn Constantin au reuşit să salveze atât viaţa lui Vasile Lozonschi, cât şi aparenţele, graţie lui Dumitrache Chiriţă care şi-a asumat misiunea de a-şi anunţa cumnatul în legătură cu primejdiile care îl pândeau. În acest fel, Vasile Lozonschi a putut ajunge sub protecţia starostelui de Felin, Ştefan Potocki, soţul Mariei Movilă, iar doamna Elisabeta împreună cu fiul său Constantin au fost scutiţi de suspiciunile marilor boieri, dar şi de cele ale autorităţilor polone. Trecând responsabilitatea pe umerii marelui postelnic, cei doi puteau cere şi chiar spera la un ajutor din partea regelui Sigismund al III-lea împotriva turcilor şi tătarilor, care îl aduceau în ţară pe Ştefan Tomşa al II-lea, aceasta în ciuda faptului că problema nu fusese nici pe departe rezolvată conform instrucţiunilor date de regele polon[30].

Revenind la cariera lui Dumitrache Chiriţă, trebuie spus că ultima dată la care îl aflăm printre membrii Sfatului domnesc este 17 decembrie 1611, când îi erau întărite câteva ocini cumpărate[31]. La câteva zile după acest moment, avea loc instalarea lui Ştefan Tomşa al II-lea, numit de Poartă în locul lui Constantin Movilă încă din noiembrie[32]. După cum se ştie, Movileştii s-au retras în primă fază în cetatea Hotinului, ceea ce, cu siguranţă, a atras după sine şi refugierea lui Dumitrache Chiriţă[33]. A urmat apoi refugiul în Polonia, la Uście[34], pentru doamna Elisabeta, respectiv la Cameniţa[35], pentru cei mai

---

[30] I. Corfus, *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone. Secolul al XVII-lea*, Bucureşti, 1983, p. 64, nr. 29, pp. 68-71, nr. 30.
[31] *DIR, A, veacul XVII*, vol. 3, pp. 39-40, nr. 64-65.
[32] N. Iorga, *Doamna lui Ieremia vodă*, p. 17; Aurel Iacob, *Ştefan Tomşa al II-lea înainte de domnie*, în „Istros”, XII, 2005, p. 185.
[33] A se vedea şi N. Iorga, *Doamna lui Ieremia vodă*, p. 17.
[34] *Ibidem*, p. 20.
[35] M. Costin, *op. cit.*, p. 58; I. Corfus, *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone. Secolele al XVI-lea şi al XVII-lea*, Bucureşti, 2001, p. 186, nr. 89.

mulţi dintre boierii care au însoţit-o[36]. La Cameniţa, se pare însă că marele postelnic a avut de suferit de pe urma episodului Vasile Lozonschi, întrucât, în aprilie 1612, se ştia la Constantinopol că un Palelolog din anturajul lui Constantin Movilă a fost arestat de oamenii regelui polon. Dat fiind faptul că Dumitrache Chiriţă era cel mai important Paleolog din preajma fostului domn, în mod firesc prima opţiune pentru identificarea celui reţinut de autorităţile polone se îndreaptă către el, aceasta cu atât mai mult cu cât am văzut că existau şi motive pentru o astfel de măsură. Informaţia este prezentă într-un raport al reprezentantului veneţian la Poartă, în care se mai afirmă că otomanii îl doreau şi ei pe cel reţinut la Cameniţa, motiv pentru care întreprindeau demersuri pentru a le fi predat în viaţă[37]. Nu ştim dacă a fost închis efectiv în Polonia şi, eventual, cât a stat în detenţie, însă este foarte probabil că legăturile de rudenie cu familia Movileştilor şi, prin ea, cu marea nobilime polonă, l-au salvat, în cele din urmă, pe Dumitrache Chiriţă atât de judecata regelui polon, cât şi de soarta pe care i-o pregăteau otomanii[38] . Nu a fost totuşi decât o amânare a întâlnirii cu destinul, pentru că în vară a avut loc tentativa Movileştilor de reluare a tronului Moldovei, soldată cu catastrofa de la Cornul lui Sas. Ignorând avertismentele lui Nestor Ureche, rămas la Cameniţa, fostul mare postelnic a revenit şi el în Moldova, alături de ceilalţi partizani ai „casei Ieremiei vodă”, pentru a-şi găsi aici sfârşitul. Moartea lui este succint descrisă într-un act din 1 februarie 1617, în care se spune că „s-a ridicat cu mare mulţime de leşi, cazaci cu Constantin voievod şi au venit asupra lui Ştefan voievod Tomşevici şi asupra ţării acesteia, când s-a făcut mare război cu ei la Cornul lui Sas, între Prut şi între Jijia, când au pierit şi ei înşişi cu toată oastea lor,

---

[36] N. Iorga, *Doamna lui Ieremia vodă*, p. 20.

[37] E. de Hurmuzaki, *Documente*, vol. IV/2, (*1600-1650*), Bucureşti, 1884, p. 333, nr. CCCXLVIII; a se vedea şi N. Iorga, *Doamna lui Ieremia vodă*, Apendice II, nr. XIII, p. 39, cu un raport al ambasadorului olandez, din 12 ianuarie 1613, în care este confirmată această informaţie.

[38] Idem, *Les grandes familles byzantines et l'idée byzantine en Roumanie*, în „Bulletin de la Section Historique de l'Académie Roumaine”, XVIII, 1931, p. 10, care nu se îndoieşte de faptul că otomanii urmau să îl execute în aceeaşi manieră în care îl suprimaseră pe Mihai Cantacuzino Şeytanoğlu.

unde şi oasele lor zac aevea de faţă în veşnică mărturie”[39]. Judecând doar după aceste afirmaţii, s-ar putea spune că Dumitrache Chiriţă şi-a pierdut viaţa pe câmpul de luptă[40]. Conform însă unui alt izvor – un raport întocmit de ambasadorul olandez la Poartă, la 12 ianuarie 1613 –, el a fost capturat de Ştefan Tomşa al II-lea, alături de ceilalţi mari boieri din tabăra Movileştilor. Acelaşi raport adaugă informaţia potrivit căreia marele postelnic a încercat să îşi negocieze iertarea, oferind pentru aceasta o sumă imensă: 100 000 de galbeni. Cruntul domn s-a arătat însă de neînduplecat, astfel încât Dumitrache Chiriţă Paleologul a fost executat, iar capul i-a fost trimis la Constantinopol[41]. Informaţiile prezente în raportul olandez par a fi confirmate şi de cronica mitropolitului Matei al Mirelor, în care se spune că pe boierii din jurul Movileştilor „îi ajunse în fine blestemul lui Dumnezeu, de-i prinseră vii şi-i aduseră legaţi înaintea lui Ştefan, care-i mustra înfricoşatu şi *nu vru să primească aurul şi mărgăritarele ce-i oferea ca să le lase vieţile* [s. n.], ci-i trimise pe toţi să le taie capul”[42]. Aşadar, deşi nu îi menţionează numele în mod expres, se prea poate ca textul cronicii să se refere în primul rând la cazul lui Dumitrache Chiriţă. În cele din urmă, informaţia legată de executarea sa este confirmată şi de un document intern, emis de cancelaria lui Gheorghe Ghica, în care se spune despre fostul mare postelnic că „a plătit cu capul” pentru vina pe care a avut-o faţă de Ştefan Tomşa al II-lea[43].

Profilul moral. Asemenea majorităţii boierilor vremii, marele postelnic a fost un om pios, care şi-a manifestat în mod ostentativ ataşamentul faţă de Biserică şi de valorile sale. Trebuie subliniat însă că această concluzie nu rezultă neapărat din reconstituirea activităţii

---

[39] *DIR, A, veacul XVII*, vol. 4, p. 92, nr. 129; o variantă ceva mai scurtă în *ibidem*, p. 57, nr. 83.
[40] Opinie acreditată, de pildă, de autorii rezumatului unui act de cancelarie din 17 octombrie 1616 (a se vedea *CDM*, vol. I, p. 385, nr. 1704).
[41] N. Iorga, *Doamna lui Ieremia vodă*, Apendice II, nr. XIII, pp. 39-40.
[42] Matei al Mirelor, *Istoria celor petrecute în Ţara Românească. Începând de la Şerban Voevod până la Gavril Voevod*, în Al. Papiu Ilarian, *Tesaur de monumente istorice pentru România*, vol. I, Bucureşti, 1862, p. 338.
[43] Paul Mihail, *Documente şi zapisuri moldoveneşti de la Constantinopol* (*1607-1806*), Iaşi, 1948, pp. 49-50, nr. 37; *CDMS*, vol. I, p. 248, nr. 760.

sale ctitoriceşti în raport cu Biserica din Moldova. Susţinem aceasta întrucât nu a reuşit să ridice nici o biserică[44], iar din datele pe care le cunoaştem rezultă că nici danii prea multe nu a făcut. Ştim doar că a dăruit mănăstirii Golia, devenită metoh al mănăstirii Vatoped de la Muntele Athos, satele Vânători [45] şi Cereşnovăţ [46], precum şi mai multe părţi din satul Stângăceni[47]; de asemenea, că a făcut cel puţin o danie, probabil în bani, mănăstirii Sosinou din Epir [48]. Încheierea formulată mai sus se justifică prin alte considerente. În primul rând trebuie menţionată prezenţa numelui său în pomelnicul breslei blănarilor şi cojocarilor din Suceava[49], o organizaţie care a reprezentat la origini o formă de asociere destinată apărării credinţei ortodoxe. Structurată foarte probabil după modelul frăţiilor din Vilna şi Liov (Lwów) [50], această breaslă creată la finele secolului al XVI-lea [51] a funcţionat în acelaşi timp şi ca un mecanism de asistenţă socială pentru membrii săi aflaţi în dificultate, ea propunându-şi să ofere

---

44 Istoricul N. Stoicescu i-a atribuit ctitorirea vechii biserici din Gâşteni, com. Răcăciuni, jud. Bacău (idem, *Repertoriul bibliografic al localităţilor şi monumentelor feudale din Moldova*, Bucureşti, 1974, p. 947). Cercetările cele mai recente, întreprinse de Voica Maria Puşcaşu, au ajuns însă la concluzia că biserica respectivă a fost ridicată abia în jurul anului 1720; prin urmare ipoteza trebuie exclusă (a se vedea eadem, *Actul de ctitorire ca fenomen istoric în Ţara Românească şi Moldova până la sfârşitul secolului al XVIII-lea*, Bucureşti, 2001, Anexa 1, p. 329, nr. 2085). De altfel, satul cu pricina nu a intrat în patrimoniul lui Dumitrache Chiriţă, el fiind stăpânit în epocă de alţi boieri.
45 *DRH, A*, vol. XIX, vol. întocmit de H. Chircă, Bucureşti, 1969, p. 201, nr. 161.
46 *CDMS*, vol. I, p. 220, nr. 665.
47 *Ibidem.*
48 Lidia Cotovanu, *Le diocèse de Dryinoupolis et ses bienfaiteurs de Valachie et de Moldavie. Solidarités de famille et traits identitaires multiples* (*XVI*[e]*–XVII*[e] *siècles*), în *Contribuţii privitoare la istoria relaţiilor dintre Ţările Române şi Bisericile răsăritene în secolele XIV–XIX*, vol. editat de P. Zahariuc, Iaşi, 2009, p. 253.
49 *Suceava. File de istorie. Documente privitoare la istoria oraşului* (*1388-1918*), vol. I, vol. întocmit de Vasile Gh. Miron, Mihai Ştefan Ceauşu, I. Caproşu, Gavril Irimescu, Bucureşti, 1989, p. 330.
50 Eugen Pavelescu, *Economia breslelor în Moldova*, Bucureşti, 1939, p. 59.
51 *Ibidem*, p. 73.

termenului „frate", prin care erau desemnaţi aceştia din urmă, sensul dat de Evanghelie[52]. Un al doilea argument reiese din corespondenţa pe care Dumitrache Chiriţă a întreţinut-o cu patriarhul Alexandriei, Meletios Pigas, cel care îl înlocuia în anii 1597-1598 pe titularul scaunului Patriarhiei constantinopolitane. Într-una dintre scrisori, acesta din urmă i se adresează folosind apelativul ἀρχοντι[53], ceea ce ne trimite imediat cu gândul la marii protectori ai bisericii constantinopolitane din a doua jumătate a secolului al XVI-lea. De aici s-ar putea formula o ipoteză extrem de ispititoare: se prea poate ca Dumitrache Chiriţă să fi fost unul dintre membrii Epitropiei înfiinţate în anul 1564, care a susţinut şi dirijat activitatea Patriarhiei constantinopolitane. În chiar anul înfiinţării, printre epitropi activa şi un Constantin Paleologul [54], poate o rudă mai apropiată sau mai depărtată a boierului nostru. De altfel, legăturile lui Dumitrache Chiriţă Paleologul cu Patriarhia ecumenică de la Constantinopol răzbat şi dintr-un act intern de cancelarie, din care aflăm că după moartea postelnicului, soţia sa a dăruit scaunului patriarhal trei fălci de vie în Iaşi, pe Dealul Copoului[55]. Gestul poate fi dovada faptului că văduva marelui postelnic înţelegea astfel să ducă până la capăt sarcina la care se angajase soţul ei în timpul vieţii, de sprijinire a acestei instituţii fundamentale a ortodoxiei. Statutul de protector al bisericii pe care şi l-a asumat Dumitrache Chiriţă reiese şi dintr-un alt document de cancelarie, în care găsim o informaţie potrivit căreia călugării de la mănăstirea Râşca i-au dăruit acestuia satul Ustie din ţinutul Orhei. Explicaţia daniei, prezentă în acelaşi document, este aceea că monahii „au închinat acel sat Ustia lui Chiriţă postelnic pentru multe nevoi şi greutăţi care căzuseră în ţara noastră a Moldovei"[56]. Se subînţelege de aici faptul că mănăstirea s-a aflat în

---

[52] *Ibidem*, pp. 45-46.
[53] L. Cotovanu, *op. cit*., p. 253, nota 155.
[54] N. Iorga, *Bizanţ după Bizanţ*, traducere de Liliana Iorga–Pippidi, postfaţă de Virgil Cândea, Bucureşti, 1972, p. 112; vom vedea în cele ce urmează că Dumitrache Chiriţă a avut şi alte rude în rândurile arhonţilor Patriarhiei.
[55] *Documente privitoare la istoria oraşului Iaşi*, vol. I, p. 185, nr. 133.
[56] *DRH, A*, vol. XXVI, (*1641-1642*), vol. întocmit de I. Caproşu, Bucureşti, 2003, p. 316, nr. 381.

dificultate în vremea Movileştilor, motiv pentru care a fost nevoită să apeleze la un protector care să o ajute să facă faţă situaţiei. Protectorul ales fost Dumitrache Chiriţă, iar ajutorul lui trebuie să fi fost unul important, de vreme ce călugării au consimţit să-i închine un sat, fapt mai puţin obişnuit pentru epoca respectivă. Calitatea de bun creştin pe care marele postelnic a încercat să şi-o asume public, transpare şi dintr-un alt gest nobil, pe care, de această dată, l-a întreprins în Ţara Românească, pe când se afla în Sfatul lui Simion Movilă. Este vorba despre demersurile foarte dificile, dacă este să dăm crezare documentelor, întreprinse pentru a obţine răscumpărarea din robie a jupâniţei Neaga, văduva marelui vornic muntean Mitrea din Hotărani. Ce-i drept, în acest efort a beneficiat şi de sprijinul domnului, care i-a dăruit jupâniţei captive jumătate din satul Grozăveştii de Sus – jumătate pe care tot ea o vânduse anterior lui Mihai Viteazul –, pentru ca Dumitrache Chiriţă să poată cumpăra respectiva ocină şi să verse astfel banii necesari răscumpărării[57] . În condiţii normale, gestul marelui postelnic nu ar putea fi considerat decât unul motivat de raţiuni economice: el valorifica astfel o oportunitate de a achiziţiona în mod facil o ocină. În condiţiile date însă, în care situaţia politico–militară a ţării se putea schimba radical de la o săptămână la alta, el ne apare mai degrabă drept unul cu conotaţii morale, aceasta întrucât achiziţionarea unui sat în Ţara Românească, în calitate de susţinător al Movileştilor, însemna asumarea unui risc major: în cazul pierderii controlului asupra ţării, banii investiţi ar fi fost pierduţi odată cu confiscarea satului de către noul domn. Prin urmare, din punct de vedere strict economic, mult mai indicată ar fi fost, probabil, păstrarea lichidităţilor, care puteau fi uşor transportate înapoi în Moldova. Aceasta a fost de altfel şi atitudinea adoptată de rudele jupâniţei Neaga, care fie nu au putut, fie nu au dorit să cumpere ocina în cauză, după cum ne informează aceleaşi documente citate. Marele postelnic a preferat totuşi să îşi rişte

---

[57] *Documente privind istoria României, B. Ţara Românească, veacul XVII*, vol. 1, p. 13, nr. 12, pp. 25-26, nr. 30 (în continuare: *DIR*, *B*); *Catalogul documentelor Ţării Româneşti din Arhivele Statului*, vol. II, (*1671-1620*), vol. întocmit de M. Soveja, Doina Duca–Tinculescu, Reghina Dragomir, Bucureşti, 1974, p. 35, nr. 25.

banii pentru salvarea Neagăi şi să cumpere o jumătate de sat pe care ulterior, cu siguranţă, a şi pierdut-o. Am putea spune, aşadar, că avem de-a face aici cu un nou gest creştinesc.

Imaginea ctitorului apărător al valorilor ortodoxiei este însă contrabalansată de o acuzaţie care i se aduce în mod repetat în actele interne: aceea că „după obiceiul celor puternici” şi-a însuşit „fără să aibă nici o treabă” sate şi ocini ale altora. Un prim caz de acest fel se găseşte într-un document din 26 martie 1642, în care se vorbeşte despre o pricină judecată de Vasile Lupu între mănăstirea Râşca şi un grup de răzeşi cu privire la dreptul de stăpânire asupra satului Ustie din ţinutul Orhei[58]. Aici răzeşii împricinaţi afirmă că „le-a făcut lor asuprire Chiriţă postelnic, în zilele lui Constantin Moghilă voievod, şi le-a luat satul fără nici o treabă”. „Ancheta” întreprinsă din porunca domnului a infirmat însă această acuzaţie, concluzia fiind aceea că respectivul sat a fost dăruit mănăstirii în timpul domniei lui Petru Şchiopul de către Iane (Cantacuzino) banul, iar ulterior mănăstirea l-a închinat lui Dumitrache Chiriţă. O acuzaţie similară este consemnată într-o altă carte de judecată de la Vasile Lupu, datată 15 aprilie 1644. De această dată împricinaţii erau, pe de o parte, sluga domnească Lupul Jeavrea şi rudele sale, cu toţii nepoţi ai lui Griga, iar de cealaltă Toma Cantacuzino, ruda lui Dumitrache Chiriţă, obiect al disputei fiind dreptul de stăpânire asupra unei treimi din satul Hăjdeiani. Cei dintâi reclamau faptul că „Chiriţă Dumitrachi postelnic, după obiceiul celor puternici, le-a împresurat-o şi nu are nici o treabă”, în vreme ce Toma Cantacuzino se apăra invocând faptul că partea respectivă fusese cumpărată de Dumitrache Chiriţă de la Vasile, fiul lui Griga, nepotul lui Dinga[59]. Nici de data aceasta acuzaţia răzeşilor nu era una îndreptăţită, întrucât tranzacţia fusese reală, aşa cum o demonstrează actul de întărire emis de voievodul Constantin Movilă pentru această cumpărătură, document ajuns până la noi[60]. În fine, avem şi o a treia

[58] *DRH, A*, vol. XXVI, pp. 315-317, nr. 381.
[59] *Ibidem*, vol. XXVII, (*1643-1644*), vol. întocmit de P. Zahariuc, Cătălina Chelcu, M. Chelcu, Silviu Văcaru, N. Ciocan, Dumitru Ciurea, Bucureşti, 2005, pp. 270-271, nr. 294.
[60] *DIR, A, veacul XVII*, vol. 2, pp. 331-332, nr. 445 (act din 29 noiembrie 1610).

situaţie de acest fel, ieşită la iveală în cadrul unui proces care i-a avut drept protagonişti pe călugării de la mănăstirile Golia şi Agapia. Mărul discordiei era, în acest caz, un vad de moară aflat în hotarul satului Pipereşti, la confluenţa Bahluiului cu Jijia. Călugării de la Golia susţineau, pe de o parte, că vadul le aparţine, întrucât acesta şi întreg satul Pipereşti au fost primite de Dumitrache Chiriţă drept danie de la Constantin Movilă, iar după moartea marelui postelnic ele au fost dăruite mănăstirii de către jupâneasa acestuia[61]. De cealaltă parte, călugării de la Agapia îşi susţineau propriul drept de stăpânire, aducând în sprijinul lor mai multe acte de danie şi de întărire, emise de domnitorii de la sfârşitul secolului al XVI-lea[62]. La 22 februarie 1656, pricina a intrat în atenţia domnului Gheorghe Ştefan, care le dădea dreptate călugărilor de la Agapia, spunând că privilegiile golăenilor sunt făcute „cu mare asuprire şi hicleşug şi nedreptate" de către „Chiriţă postelnic şi de cneaghina lui"[63]. În viziunea domnului, dovada o constituia faptul că pe lângă actul de danie de la văduva lui Dumitrache Chiriţă, monahii golăeni aveau şi un act care atesta cumpărarea vadului aflat în litigiu tocmai de la obştea călugărilor de la Agapia, în timpul lui Gaşpar Graţiani. Contradicţia dintre afirmaţiile celor două acte era evidentă, aşadar, iar soluţia domnească pare a se fi impus de la sine. Gheorghe Ştefan nu ştia însă de existenţa actului din 16 august 1609, prin care lui Dumitrache Chiriţă şi cneaghinei sale le era dăruit satul Pipereşti cu tot cu vadul de moară, act în care Constantin Movilă face un scurt istoric al vadului în cauză. Aici se spune că vadul a aparţinut fostului mitropolit Necanul (Nicanor), care l-a primit de la Ieremia Movilă pentru a-şi face o moară. După ce moara a fost pusă în funcţiune, iazul acesteia a inundat însă hotarele

---

[61] *Documente privitoare la istoria oraşului Iaşi*, vol. I, p. 515, nr. 460: „iar după aceea, târziu, după pieire[a] Chiriţii post[elnic], au dat Chiriţo[a]i satul Chipereştii mănăstirii Golăi".

[62] *Ibidem*: „iar egumen[ul] de Agapie au arătat deresă pe acel vad de moară de la Aron vodă, şi întăritură de la Mihai vodă, şi de la Irimie vodă, şi de la Simion vodă, încă până au fost şi satul Chipereştii sat domnescu".

[63] Gh. Ghibănescu, *Ispisoace şi zapise*, vol. III/1, (*1651-1663*), Iaşi, 1910, pp. 67-68, nr. 47; P. Zahariuc, *Ţara Moldovei în vremea lui Gheorghe Ştefan voievod* (*1653-1658*), Iaşi, 2003, p. 493.

satelor Pipereşti şi Tomeşti. Din acest motiv, după numai trei luni, Ieremia Movilă a poruncit confiscarea vadului şi distrugerea iazului. Reluarea vadului de către domn s-a făcut însă fără ca înaltul ierarh să returneze actele de stăpânire, care, astfel, au rămas în posesia sa[64]. A urmat actul de danie emis de Constantin Movilă în beneficiul lui Dumitrache Chiriţă, act în care, pentru a preveni eventualele litigii dintre fostul mitropolit şi noii stăpâni ai vadului, domnitorul a introdus o clauză de anulare a actului emis de tatăl său[65]; iar în cele din urmă, dania văduvei postelnicului către mănăstirea Golia. Prin urmare, vina pentru litigiul dintre cele două mănăstiri nu îi revenise cneaghinei, şi cu atât mai puţin soţului ei, care era decedat la data la care s-a săvârşit presupusul abuz! Sursa conflictului trebuie să fi fost de fapt mitropolitul Nicanor (în fapt episcop de Roman, ajuns în mod temporar locţiitor al scaunului mitropolitan), cel care a „uitat" să returneze actele de stăpânire primite de la domnie. Spunem acest lucru, întrucât despre acest înalt ierarh ştim că în toamna anului 1595 a fost depus din funcţie de Ieremia Movilă şi că s-a retras până la sfârşitul vieţii la ... mănăstirea Agapia[66]. În aceste condiţii, nu e greu să ne închipuim ce s-a întâmplat în realitate: fostul episcop şi-a revărsat resentimentele asupra familiei Movileştilor şi, totodată, asupra unuia dintre susţinătorii acesteia, dăruind actele de stăpânire călugărilor de la Agapia, fraţii lui de chinovie. În momentul în care aceştia din urmă şi-au făcut cunoscute pretenţiile asupra dreptului de stăpânire, cei de la Golia au recurs probabil, în disperare de cauză, la soluţia unui fals, ticluind o vânzare–cumpărare între ei şi monahii de la Agapia. Aşa s-a ajuns la actul fals pe care îl invocă Gheorghe Ştefan în hotărârea sa din 1656, hotărâre prin care se răstoarnă logica

---

64 *DIR*, *A*, *veacul XVII*, vol. 2, p. 242, nr. 313: „şi diresurile de la tatăl domniei mele ce au făcut lui Necanul mitropolit, pe acea moară, au rămas la dânsul".

65 *Ibidem*: „de aceia, dacă se vor ivi în vreo oarecare vreme sau în oarecare zile, să nu fie de credinţă, pentru că însuşi părintele domniei mele l-a fost dat şi după aceia el însuşi a trimis şi l-a stricat când a văzut că strică hotarul celor două sate şi a venit pâră".

66 Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, Bucureşti, 1980, p. 466.

dreptăţii în cadrul acestui complicat litigiu [67]. Revenind însă la aspectele care ne interesează aici în primul rând, respectiv persoana lui Dumitrache Chiriţă şi reputaţia sa, putem concluziona că acuzaţiile aduse fostului mare postelnic s-au dovedit încă odată a fi fost neîntemeiate.

Din cele trei situaţii luate în discuţie rezultă, prin urmare, un fapt cert şi anume că marele postelnic Dumitrache Chiriţă Paleologul a căpătat în epocă o reputaţie negativă, de boier rapace, reputaţie pe care, însă, circumstanţele fiecăruia dintre cazuri o infirmă. Care este însă explicaţia acestui fapt? Ar putea fi vorba aici despre exagerări ale boierimii de ţară scăpătate şi resentimentare? Posibil, numai că nu trebuie uitat faptul că avem de-a face şi cu o învinuire similară adusă de un domnitor! Prin urmare, un sâmbure de adevăr trebuie să existe în această atitudine ostilă memoriei marelui postelnic.

În cele din urmă, confirmarea acestui bănuit adevăr ne este oferită de un document din 25 aprilie 1632, emis de cancelaria lui Alexandru Iliaş. Aici se spune că în zilele lui Constantin vodă Movilă, Chiriţă postelnic „o au fost luat cu silă" jumătate de parte de ocină din satul Ciripcăuţi, din ţinutul Soroca, de la Ciudin vistiernicel şi fraţii săi, Coiliciu şi Burdugan[68]. De data aceasta nimic nu mai vine să contrazică afirmaţiile incriminante, ceea ce înseamnă că imaginea defavorabilă lăsată în urmă de marele postelnic era totuşi, măcar în parte, întemeiată. Judecând după documentele păstrate, ea trebuie să se fi cristalizat în cursul acelor adevărate campanii de achiziţionare a satelor şi părţilor de sate aparţinând unor neamuri de răzeşi, pe care le dezvăluie actele de cancelarie, campanii în cursul cărora, pe lângă

[67] După pierderea cauzei, Gheorghe Ştefan se pare că le-a luat călugărilor de la Golia toate actele de stăpânire, pentru a le da celor de la Agapia, întrucât, la 30 august 1656, aceştia din urmă se aflau în posesia documentului de danie dat de jupâneasa lui Dumitrache Chiriţă mănăstirii Golia. A urmat un nou proces cu Constantin Ramandi, nepotul lui Dumitrache Chiriţă, în cursul căruia urmaşul marelui dregător a renunţat la vad în favoarea mănăstirii Agapia, în momentul în care a văzut actele de stăpânire ale acesteia (*CDM*, vol. III, (*1653-1675*), vol. întocmit de M. Regleanu, D. Duca, Constanţa Negulescu, Veronica Vasilescu, Cornelia Crivăţ, Bucureşti, 1968, p. 64, nr. 201).

[68] *DRH*, *A*, vol. XXI, p. 37, nr. 37.

negocierea preţurilor de vânzare, marele postelnic trebuie să fi folosit adesea şi metode samavolnice pentru a obţine ceea ce îşi dorea.

Familia. În marea lor majoritate, istoricii care i-au acordat atenţie, într-un fel sau altul, marelui postelnic Dumitrache Chiriţă Paleologul îl consideră fiul lui Manuil Paleologul, un negustor grec din Constantinopol[69], aşezat în Moldova la sfârşitul secolului al XVI-lea. Despre acest Manuil, o relatare a unui sol polonez la tătari ne spune că în anul 1602 era curtean al lui Ieremia Movilă şi că locuia în Iaşi[70]. Informaţia despre locul său de reşedinţă se verifică, graţie unui document din 18 aprilie 1609, prin care acelaşi Manuil lăsa mănăstirii Golia nişte vii aflate la Şorogari[71], în imediata vecinătate a Iaşilor, în ţarina târgului. Prin urmare, amănuntele oferite de solul polon sunt adevărate[72]. Alături de vii, Manuil mai avea însă „la locul din gios” o grădină şi o prisacă cu 30 de stupi, care au primit aceeaşi destinaţie. Actul citat reprezintă, fără îndoială, doar un extras din testamentul său, care s-a păstrat sub formă de rezumat într-o hotarnică din secolul al XVIII-lea. În aceste condiţii, nu este greu să presupunem că, de vreme ce îşi făcea testamentul în 1609, Manuil Paleologul trebuie să fi murit cam în acelaşi an. Am arătat însă mai sus că singura mănăstire din Moldova care a beneficiat de generozitatea marelui postelnic a fost tocmai Golia, iar în cele ce urmează vom vedea că şi soţia sa a făcut danii repetate aceleiaşi comunităţi monahale. Prin urmare, ipoteza filiaţiei lui Dumitrache Chiriţă din Manuil Paleologul este una îndreptăţită. Istoricul I. C. Filitti, cel care s-a ocupat printre primii de legăturile Paleologilor cu Ţările Române, îl consideră pe acest Manuil

---

[69] Ioan C. Filitti, *Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino*, Bucureşti, 1919, p. 284; N. Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători*, p. 322; Andrei Pippidi, *Tradiţia politică bizantină în Ţările Române în secolele XVI–XVIII*, ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Bucureşti, 2001, p. 266; L. Cotovanu, *op. cit*., pp. 252-253, nota 152.

[70] *Călători străini despre Ţările Române*, vol. IV, vol. îngrijit de Maria Holban (redactor responsabil), Maria Matilda Alexandrescu–Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, Bucureşti, 1972, p. 242.

[71] *Documente privitoare la istoria oraşului Iaşi*, vol. I, p. 124, nr. 91.

[72] Ele au fost, totuşi, puse sub semnul îndoielii de Maria Magdalena Székely, *Paleologii din Moldova*, în *De potestate. Semne şi expresii ale puterii în Evul Mediu românesc*, Iaşi, 2006, p. 528.

fiul unui Muselim, atestat documentar în jurul anului 1561. Pe de altă parte, acelaşi I. C. Filitti era de părere că Manuil a avut un frate, numit Constantin Paleologul, personaj pe care izvoarele îl pun în relaţie de rudenie cu renumitul „prinţ al grecilor" Mihai Cantacuzino, arhonte al Patriarhiei. Mai precis, Constantin era unul dintre nepoţii acestuia din urmă, nepot care, din cauza persecuţiilor unchiului său, a fost nevoit să părăsească reşedinţa familiei Cantacuzino de la Anchialos pentru a-şi căuta norocul printre tătari, în Crimeea[73]. Prin urmare, avem de-a face aici cu doi fraţi descendenţi ai ilustrului neam al Cantacuzinilor, dar care, în mod evident, preferau să poarte numele de Paleologu. Explicaţia acestei situaţii nu a avut legătură cu conflictul dintre unchi şi nepot, ci mai curând cu faptul că tatăl celor doi nepoţi va fi purtat acest nume de familie. Cu alte cuvinte numele tatălui celor doi trebuie să fi fost Muselim Paleologu[74]. Un personaj cu acest nume găsim într-adevăr în cadrul genealogiei Cantacuzinilor. El a fost căsătorit cu una dintre fiicele salvatorului bisericilor constantinopolitane din anul 1540, arhontele Dimitrie Cantacuzino[75]. Cum, însă, acesta din urmă a fost în acelaşi timp şi tatăl lui Şeytanoğlu[76], rezultă că ipoteza cu privire la numele complet al lui Muselim este corectă, întrucât în acest fel mama fraţilor Constantin şi Manuil Paleologu se dovedeşte a fi fost una dintre surorile lui Mihai Cantacuzino Şeytanoğlu[77], iar acesta din urmă le era, într-adevăr, unchi. Preferinţa pentru numele purtat de tatăl lor ne arată faptul că atât Manuil, cât şi Constantin îl considerau mai important decât pe cel al mamei, ceea ce nu poate să însemne decât un singur lucru şi anume că tatăl lor descindea din familia imperială a Paleologilor. Concluzia este confirmată, de altfel, şi de una

---

[73] I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 284; despre conflictul dintre cei doi, a se vedea şi Ioan Mihai Cantacuzino, *O mie de ani în Balcani. O cronică a Cantacuzinilor în vâltoarea secolelor*, traducere de Maria Şerbănescu şi Sabina Drăgoi, Bucureşti, p. 121.

[74] A se vedea I. C. Filliti, *Recenzii şi note critice la lucrările altora*, Bucureşti, 1937, p. 62, care îl consideră pe Dumitrache Chiriţă Paleologul „scoborâtor din Muselim Paleologu".

[75] I. M. Cantacuzino, *op. cit.*, Planşe Genealogice, p. VI, Generaţia 14.

[76] *Ibidem*, p. 108.

[77] A se vedea şi I. C. Filitti, *Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino*, p. 285.

dintre principalele surse ale istoriei familiei Cantacuzinilor, lucrarea germanului Martin Crusius, cea care, dintre toţi Paleologii din Constantinopolul epocii sale, îi considera autentici doar pe cei doi fraţi[78]. Prin urmare, dacă este să ne întoarcem la Dumitrache Chiriţă Paleologul, atunci putem conchide că avem în faţă un personaj cu o ascendenţă cu adevărat ilustră [79], el coborând prin bunicul său din familia imperială a Paleologilor, iar prin bunică din familia imperială a Cantacuzinilor[80]. Concluzia formulată aici vine să explice în cele din urmă mai multe informaţii disparate pe care le găsim în izvoarele vremii, dar care toate converg către aceeaşi realitate: originile nobile ale lui Dumitrache Chiriţă Paleologul [81]. Ne referim aici în primul rând la afirmaţia ambasadorului olandez la Poartă, potrivit căreia acesta descindea „din neamul Paleologilor" [82]. Informaţia fusese obţinută, fără îndoială, din capitala otomană, acolo unde se ştia foarte bine cine era Dumitrache Chiriţă. Tot astfel se explică interesul special pe care îl arătau otomanii pentru capturarea lui, după refugierea în Polonia alături cu Constantin Movilă, iar mai târziu, trimiterea capului său la Constantinopol: originile sale înalte şi gestul de sfidare a Sultanului aduceau, în mod evident, atingere puterii Porţii şi modului în care aceasta încerca să îşi proiecteze imaginea în ochii supuşilor creştini sau în cei ai adversarilor europeni. Ascendenţa

---

[78] *Ibidem*, pp. 284-285.

[79] Concluzie intuită de N. Iorga, care îl considera „un alt membru al acestei familii imperiale [a Paleologilor, n. n.]", a se vedea idem, *Bizanţ după Bizanţ*, p. 116.

[80] Despre ascendenţa imperială a lui Mihai Cantacuzino Şeytanoğlu, a se vedea Petre Ş. Năsturel, *De la Cantacuzinii Bizanţului la Cantacuzinii turcocraţiei şi ai Ţărilor Române*, în „Arhiva Genealogică", I (VI), nr. 1-2, 1994, pp. 171-175; Şt. S. Gorovei, *Continuitatea Cantacuzinilor: un punct de vedere*, în „Arhiva Genealogică", I (VI), nr. 3-4, 1994, pp. 321-322; I. M. Cantacuzino, *Noi surprize în ascendenţa imperială a lui Mihai Cantacuzino Şeitanoglu*, în „Arhiva Genealogică", VI (XI), nr. 1-4, 1999, pp. 151-156.

[81] Potrivit lui N. Iorga, numele de „Chiriţă", purtat de marele postelnic în Ţările Române, ar proveni din turcescul „kirichdchi" şi ar fi însemnat în epocă: „nobil" (idem, *Les grandes familles byzantines*, p. 10); o interpretare apropiată a termenului se găseşte şi la L. Cotovanu, *op. cit*., pp. 253-254.

[82] N. Iorga, *Doamna lui Ieremia vodă*, Apendice II, nr. XIII, p. 39.

imperială a lui Dumitrache Chiriţă era cunoscută însă foarte bine şi în Moldova, după cum ne-o demonstrează chiar soţia sa. Într-un act de danie din 22 martie 1620, care avea drept beneficiară mănăstirea Vatoped de la Sfântul Munte, aceasta spune despre chinovia athonită că „*iaste de moşie moşului giupănu-mieu, lui Paleolog* [s. n.]”[83]. Afirmaţia nu îşi are sens decât în măsura în care marele postelnic descindea într-adevăr din neamul împăraţilor Paleologi, întrucât despre aceştia din urmă se ştie foarte bine că aveau acolo calitatea de ctitori[84]. Cum şi pe marele postelnic l-am văzut ceva mai sus făcând danii la mănăstirea Golia, adică la „Vatopedul din pământul Moldovei”[85], rezultă foarte clar faptul că Dumitrache Chiriţă Paleologul îşi asumase de fapt misiunea de a continua din Moldova *tradiţia ctitoricească a înaintaşilor săi*. În cele din urmă, trebuie menţionate sigiliile pe care atât marele postelnic, cât şi soţia sa le-au folosit în epocă. În ambele cazuri avem de-a face cu vulturul bicefal al împăraţilor bizantini, ţinând în gheare spada şi buzduganul, iar între capete o coroană[86]. Ele se situează, din punct de vedere cronologic, între sigiliul lui Mihail Cantacuzino Şeytanoğlu [87] şi cele folosite de primii Cantacuzini din Moldova [88], Toma şi Iordache, nepoţii acestuia din urmă, în condiţiile în care toate trei utilizează acelaşi vultur bicefal însoţit de coroana bizantină. Prin urmare, legătura dintre cele cinci sigilii este evidentă, ea putând fi susţinută şi explicată prin legăturile de rudenie pe care le-am văzut deja între Dumitrache şi Mihail Cantacuzino sau le vom vedea, în cele ce urmează, între Dumitrache şi nepoţii lui Şeytanoğlu.

---

[83] *Documente privitoare la istoria oraşului Iaşi*, vol. I, p. 188, nr. 138.

[84] A se vedea M. M. Székely, *Paleologii din Moldova*, p. 530, cu bibliografia din aparatul critic.

[85] Expresia îi aparţine medievistei ieşene M. M. Székely (a se vedea *ibidem*, p. 531).

[86] N. Iorga, *Studii şi documente*, vol. V, *Cărţi domneşti, zapise şi răvaşe*, Bucureşti, 1903, p. 82; *Documente privitoare la istoria oraşului Iaşi*, vol. I, p. 189, nr. 138; P. Zahariuc, *Observaţii asupra unor sigilii medievale moldoveneşti* (I), în „Arhiva Genealogică”, IV (IX), nr. 1-2, 1997, pp. 264-265, Planşa II, nr. 34-35.

[87] N. Iorga, *Bizanţ după Bizanţ*, p. 114.

[88] P. Zahariuc, *Observaţii asupra unor sigilii medievale* (I), p. 264.

Soţia marelui postelnic se numea Maria, însă unele documente îi spun Marica, Mărica, Măriica, Măricuţa sau simplu Chiriţoaia. Maria avea şi ea origini greceşti, fiind fiica panului Gheorghe Kataratos – un grec aşezat cu reşedinţa în satul Lozna (de unde numele Izlozeanu sau Lozonschi), ajuns pârcălab de Hotin[89] în timpul domniei lui Ieremia Movilă – şi al unei cneaghine Cârstina [90]. În aceste condiţii, Maria Chiriţoaie se dovedeşte a fi fost soră cu Elisabeta, doamna lui Ieremia Movilă[91]. Aşadar, în urma căsătoriei cu Maria, Dumitrache Chiriţă a devenit cumnatul lui Ieremia şi unchiul lui Constantin Movilă. De altfel, în unele documente, acesta din urmă o şi numeşte pe cneaghina marelui postelnic „mătuşa domniei mele”[92].

După moartea lui Dumitrache Chiriţă, Maria a rămas opt ani în Polonia, după cum afirmă ea însăşi în câteva ocazii[93], perioadă în care s-a distanţat treptat de curtea surorii sale. În 1613, se afla la Cameniţa, împreună cu o mică suită, formată probabil din mai multe slugi, în vreme ce sora ei, doamna Elisabeta, se stabilise la reşedinţa de pe moşia Uście, de la graniţa polono–moldoveană. Dintr-o scrisoare dată la 7 iunie acelaşi an, aflăm că Elisabeta Movilă îi dăduse sarcina de a le trimite membrilor stavropighiei din Liov sumele de bani pe care aceştia din urmă le ceruseră în mod repetat pentru terminarea bisericii lor[94]. La finele anului 1615, doamna Elisabeta revenea în Moldova, în

[89] Sever Zotta, *Doamna Elisaveta a lui Ieremia Movilă voievod a fost fiica lui Gheorghie pârcălab de Hotin*, în „Arhiva Genealogică”, II, 1913, p. 178-179; N. Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători*, p. 307; *Moldova în epoca feudalismului*, vol. III, p. 62, nr. 24; Şt. S. Gorovei, *Buzul pârcălab şi Gheorghe pârcălab de Hotin*, în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie «A. D. Xenopol» din Iaşi”, XIX, 1982, pp. 664-670.

[90] *DIR, A, veacul XVII*, vol. 4, p. 320, nr. 399; N. Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători*, p. 307; M. M. Székely, *Înrudirile doamnei Elisabeta Movilă*, în *De potestate*, pp. 519-524.

[91] S. Zotta, *Ştiri noi despre Movileşti*, în „Arhiva Genealogică”, II, 1913, p. 230; *CDMS*, vol. I, p. 140, nr. 367; N. Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători*, p. 322.

[92] *DIR, A, veacul XVII*, vol. 2, p. 183, nr. 240, p. 241, nr. 313.

[93] *Ibidem*, vol. 4, p. 427, nr. 553, p. 428, nr. 554, p. 466, nr. 587, p. 466, nr. 588, p. 467, nr. 589.

[94] E. de Hurmuzaki, *Documente*, supl. II, vol. 2, pp. 375-376, nr. CXCI.

urma ginerilor săi, Mihail Wiszniewiecki şi Samuil Korecki, cei care reuşeau să-l detroneze pe Ştefan Tomşa al II-lea, pentru a-l instala în locul lui pe tânărul Alexandru Movilă. Reuşita a fost însă vremelnică, pentru că după numai opt luni a venit cel de-al doilea dezastru militar al „casei Ieremiei vodă" – bătălia de la Drăcşani – şi, totodată, stingerea ei[95]. Văduva marelui postelnic nu şi-a mai însoţit însă sora în noua ei aventură politică, preferând să rămână în Polonia, fie la Cameniţa, fie la Buczacz, în compania rudelor sale localnice. Revenirea în ţară a avut loc, foarte probabil, după urcarea lui Gaşpar Graţiani pe tronul Moldovei. În anii 1619-1620, Maria s-a numărat printre beneficiarii politicii acestui domn, interesat să restituie boierimii filopolone a Movileştilor satele confiscate pentru hiclenie de Ştefan Tomşa al II-lea [96]. După ce a reuşit să recupereze averile familiei, între lunile martie şi mai ale anului 1620 o vedem desfăşurând o activitate intensă: ea vinde sate şi părţi de sate, dar, mai ales, face donaţii mănăstirilor şi slugilor. Într-unul din actele de cancelarie care îi atestă activitatea ctitoricească, găsim o informaţie din care rezultă că în acest răstimp ea a mai avut o preocupare notabilă: a ridicat în incinta mănăstirii Golia un aşezământ spitalicesc destinat îngrijirii locuitorilor săraci din Iaşi. Documentul în cauză, emis de cancelaria lui Gaşpar Graţiani, la 12 aprilie 1620, vorbeşte despre jumătate din satul Movileni pe care cneaghina a dăruit-o „*ca să fie la bolniţă care au făcut-o pentru săracii calici la sfânta mănăstire*" [97]. Documentul ne dezvăluie, aşadar, complexitatea activităţilor cotidiene ale cneaghinei Maria după întoarcerea în ţară, dar, în acelaşi timp, constituie şi o elocventă dovadă a faptului că ea a înţeles să preia şi să continue misiunea creştinească cu valenţe sociale pe care şi-o asumase defunctul ei soţ în calitate de membru al Frăţiei ortodoxe sucevene.

---

[95] N. Iorga, *Doamna lui Ieremia vodă*, pp. 23-26; C. Rezachevici, *Politica internă şi externă a Ţărilor Române* (I), p. 22.

[96] A se vedea N. Grigoraş, *Contribuţii la cunoaşterea politicii domniei în Moldova faţă de proprietatea funciară condiţionată* (*secolele XIV–XVII*), în „Studii şi cercetări ştiinţifice Iaşi. Istorie", XII, fasc. 1, 1962, pp. 66-67; C. Rezachevici, *Politica internă şi externă a Ţărilor Române* (I), p. 24.

[97] *Documente privitoare la istoria oraşului Iaşi*, vol. I, p. 189, nr. 139; a se vedea şi M. M. Székely, *Paleologii din Moldova*, p. 529.

Probabil că evenimentele care au prefigurat sfârşitul domniei lui Gaşpar Graţiani au determinat-o pe cneaghină să se întoarcă în Polonia. La 20 februarie 1625, ea se afla la Buczacz, la nepoata sa, Maria Potocki, de unde făcea danii uneia dintre slugile sale[98]. În ciuda faptului că se afla la distanţă, Maria Chiriţoaia a păstrat totuşi legăturile cu Moldova şi cu rudele rămase în ţară. Dintr-un act intern de cancelarie, emis la 17 octombrie 1669, aflăm de pildă că a dăruit împreună cu nepotul său, Constantin Ramandi fost vistier, partea de sus a satului Buhăeşti, cu vad de moară pe Jijia, călugărilor de la mănăstirea Barnovschi. Dania trebuie să fi fost făcută cel mai devreme prin anii 1626-1628, când a fost ridicat acest aşezământ monahal[99]; totodată, ea presupune existenţa unei înţelegeri între cei doi, întrucât satul îi aparţinea cneaghinei, dar foarte probabil îl administra Constantin Ramandi. La sfârşitul anul 1633, ea se afla tot la Buczacz, de unde trimitea două scrisori în ţară: una prin care mărturisea că a dăruit mănăstirii Bisericani satul Vânători[100] şi una prin care îl ruga pe domnitorul Moise Movilă să ia act de dania sa către mănăstire şi să-i restituie satul respectiv, întrucât acesta din urmă fusese luat de la călugări de către predecesorii săi şi dat altora[101]. Este locul să evidenţiem aici şi un alt amănunt interesant, care reiese din textul uneia dintre cele două scrisori. Avem în vedere numele cu care cneaghina semnează scrisoarea în cauză: „Măriia *Buciaţca* [s. n.], cneghine răpăusa[ta]tului Chiriţei postelnic”[102], nume care vine să ne sugereze concluzia că, după întoarcerea în Polonia, ea se va fi stabilit acolo, alături de rudele polone ale familiei Movileştilor.

Două acte emise în Ţara Românească de cancelaria lui Simion Movilă, lasă să se înţeleagă că marele postelnic ar fi avut mai mulţi copii, ambele vorbind despre „jupan Dumitrache Chiriţă mare

---

[98] A. V. Sava, *Documente privitoare la târgul şi ţinutul Orheiului*, Bucureşti, 1944, pp. 64-65, nr. 57; a se vedea şi S. Zotta, *Ştiri noi despre Movileşti*, p. 232, care îi atribuie data de 20 februarie 1628.
[99] N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităţilor şi monumentelor feudale din Moldova*, p. 436; A. Golimas, *op. cit*., pp. 88-89.
[100] *DRH, A*, vol. XXI, pp. 546-547, nr. 434.
[101] *Ibidem*, pp. 544-545, nr. 433.
[102] *Ibidem*, p. 545.

postelnic şi cu fiii lui, câţi Dumnezeu îi va da”[103]. În realitate însă, acesta nu a avut copii, după cum ne informează mai multe documente din secolele XVII–XIX[104], ceea ce nu poate să însemne altceva decât că afirmaţiile din timpul domniei lui Simion Movilă priveau copiii pe care i-ar fi putut avea Dumitrache Chiriţă. Concluzia care s-ar putea trage de aici ar fi aceea că, la momentul daniilor, postelnicul era un om în floarea vârstei, care, în mod normal, se aştepta să aibă urmaşi.

În ciuda faptului că marelui postelnic i-au lipsit copiii, trebuie spus totuşi că o serie întreagă de documente lasă să se întrevadă faptul că familia sa a fost una numeroasă, în componenţa ei intrând mai mulţi fraţi şi surori, precum şi câţiva nepoţi. Despre existenţa fraţilor şi a nepoţilor lui Dumitrache Chiriţă, ne vorbeşte chiar soţia sa, cneaghina Maria, cea care, în două acte de danie emise pentru mănăstirile Probota[105] şi Sf. Sava[106], le adresează acestora, de fiecare dată, câte o clauză prohibitivă: „pentru aceea nime să n-aibă a să amesteca, nime dintru fraţii dum[i]salea a giupănu-meu, nici de nepoţii dum[i]sale [...]”. Unii dintre fraţii lui Dumitrache erau născuţi, se pare, înainte de 1575, când tatăl lor Manuil Paleologul trăia încă la Constantinopol [107]. Cine sunt aceşti fraţi, nu se poate spune cu certitudine, întrucât izvoarele cunoscute nu îi menţionează ca atare. Ei pot fi totuşi căutaţi printre Paleologii atestaţi documentar în Moldova la sfârşitul secolului al XVI-lea şi la începutul veacului următor. Lista acestora este una destul de consistentă. Astfel, în anii 1592-1594 îl găsim pe un Constantin Sguromali Paleologul, negustor şi dregător (postelnic), care l-a însoţit pe domnitorul Petru Şchiopul

[103] *DIR*, *B*, *veacul XVII*, vol. 1, p. 13, nr. 12 (act din 5 mai 1601), p. 25, nr. 31 (act din 14 decembrie 1601).

[104] *Documente din Basarabia*, adunate de Visarion Puiu, Constantin Tomescu, Ştefan Berechet, Ştefan Ciobanu, Chişinău, 1928, p. 210, nr. CXV (act din 18 ianuarie 1777), p. 221, nr. CXIX (act din 3 august 1803); *DRH*, *A*, vol. XXVII, p. 244, nr. 271 (act din 29 martie 1644); *Documente privitoare la istoria oraşului Iaşi*, vol. II, *Acte interne* (*1661-1690*), vol. editat de I. Caproşu, Iaşi, 2000, p. 336, nr. 362 (act din 9 august 1671).

[105] N. Iorga, *Studii şi documente*, vol. V, p. 82.

[106] *DIR*, *A*, *veacul* XVII, vol. 4, p. 472, nr. 597.

[107] I. C. Filitti, *Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino*, p. 284; N. Iorga, *Bizanţ după Bizanţ*, p. 113.

în exilul său tirolez[108], pentru ca în anul următor să avem atestat un negustor ieşean, Nicolaos Paleologos [109] . În răstimpul 1599-1607, actele interne şi externe îl atestă şi pe un Pavel Paleologul, dregător al lui Ieremia Movilă, folosit de acesta din urmă în diverse scopuri diplomatice, iar în 1610 găsim un al doilea negustor ieşean, pe nume Gheorghe Paleologul[110]. În fine, nu este lipsit de interes să îl amintim aici şi pe Alexandru Paleologul, un personaj pe care documentele externe îl menţionează în calitate de sol al hanului tătar la curtea împăratului Rudolf al II-lea, în anii 1598-1599[111].

Dată fiind această listă de purtători ai numelui Paleologu, se pune în mod firesc întrebarea: care dintre ei ar putea fi personajul sau personajele căutate? Răspunsul credem că ar putea fi obţinut prin eliminarea celor care nu se apropie în timp şi spaţiu ori prin preocupări de Dumitrache Chiriţă. În primul rând, credem că trebuie eliminat Alexandru Paleologul. Despre el, comisarii împăratului ştiau că avea un frate mai mic, care trăia la curtea voievodului Moldovei[112], drept pentru care unii istorici[113] l-au considerat frate cu Dumitrache Chiriţă. Prin orientarea sa politică, Alexandru Paleologul ar fi intrat

---

[108] E. de Hurmuzaki, *Documente*, vol. XI, (*1517-1612*), adunate, adnotate şi publicate de N. Iorga, Bucureşti, 1900, p. 270, nr. CCCCV, pp. 425-426, nr. DLXI, p. 439, nr. DLXXX, pp. 488-489, nr. DCVIII, p. 777, nr. CCLVI; N. Iorga, *Les grandes familles byzantines*, pp. 9-10.

[109] Idem, *Studii şi documente*, vol. XXIII, *Acte străine din arhivele Galiţiei, vechii Prusii şi Ţărilor de Jos*, Bucureşti, 1913, p. 443, nr. CCCLXXXI; idem, *Istoria comerţului românesc*, în idem, *Opere economice*, ediţie îngrijită de Georgeta Penelea, Bucureşti, 1982, p. 548.

[110] *Documente privitoare la istoria oraşului Iaşi*, vol. I, p. 132, nr. 94.

[111] E. de Hurmuzaki, *Documente*, vol. III/1, (*1576-1599*), Bucureşti, 1880, p. 314, nr. CCXLI; *ibidem*, vol. III/2, (*1576-1600*), Bucureşti, 1888, p. 297, nr. CCCXLII, p. 300, nr. CCCXLV, p. 316, nr. CCCLXXII; I. C. Filitti, *Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino*, p. 284; N. Iorga, *Les grandes familles byzantines*, pp. 8-9.

[112] E. de Hurmuzaki, *Documente*, vol. III/1, p. 300, nr. CCXXXIV; *ibidem*, vol. XII, p. 379, nr. DLXXI.

[113] I. C. Filitti, *Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino*, p. 284; Radu G. Păun, *Les grandes officiers d'origines gréco–levantine en Moldavie au XVII*[e] *siècle. Offices, carrières et stratégies du pouvoir*, în „Revue des études Sud–Est européennes", XLV, nr. 1-4, 2007, p. 168.

însă în contradicţie cu ceilalţi membri ai familiei, şi, cel mai important, cu capul acesteia, Manuil Paleologul. În consecinţă, relaţia de rudenie în care s-a aflat Alexandru Paleologul cu Dumitrache Chiriţă, credem că era ceva mai îndepărtată. Mai precis, ce-i doi trebuie să fi fost veri primari, după tată, în măsura în care Alexandru pare a fi, mai curând, unul dintre fiii lui Constantin Paleologul[114] , cel refugiat la tătari, în Crimeea, de teama preaputernicului său unchi, Mihail Cantacuzino. De exclus din rândul rudelor apropiate ale lui Dumitrache Chiriţă, credem că este şi Constantin Sguromali [115] . Dacă el ar fi aparţinut familiei lui Manuil, ar fi trebuit ca după abdicarea lui Petru Şchiopul să urmeze traseul polon al Movileştilor (cu care s-ar fi înrudit, prin Dumitrache), şi nu pe cel tirolez al fostului domn. În plus, nici după moartea lui Petru Şchiopul, Constantin nu avea intenţia de a reveni alături de Movileşti, ci de a pleca la Veneţia[116] . Nici în legătură cu Gheorghe Paleologul nu găsim (cel puţin deocamdată) prea multe informaţii care să îl pună în relaţie cu Manuil sau cu Dumitrache Chiriţă. Din singura sursă care îi atestă existenţa, desprindem totuşi două elemente comune: asemenea lui Manuil, el rezida în Iaşi şi avea îndeletniciri comerciale[117]. Ajungând cu discuţia la Nicolae Paleologu, credem că începem să ne apropiem însă de persoana lui Dumitrache Chiriţă. Principalul argument poate fi extras dintr-un act redactat în Liov, la 19 iulie 1595, privitor la afacerile unui alt grec, din Bucureşti, act în care acest nou Paleolog depunea mărturie de credinţă alături de alţi conaţionali. Este vorba aici despre o listă cu nouă *graeci ac mercatores de Iassy, civitate Valachie*: *Dyma Balagora*, *Dymo Michel*, *Chrisso Ianaki*, *Simotos Manoil*, *Bano Limidari*, *Ierosmoli Georgius*, *Paleologos*

---

[114] A se vedea şi N. Iorga, *Les grandes familles byzantines*, p. 8; idem, *Bizanţ după Bizanţ*, p. 116. Despre Constantin, se ştie că a avut patru copii (a se vedea I. M. Cantacuzino, *O mie de ani în Balcani*, p. 121), unul dintre ei fiind probabil arhiepiscopul Paleologu pe care ţarul Rusiei îl trimitea într-o solie la Praga, în anul 1603 (I. C. Filitti, *Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino*, p. 284).

[115] Opinia contrară la *ibidem*.

[116] A se vedea scrisoarea din 11/21 iulie 1594 pe care o primeşte din partea lui Gheorghe Chrisoverghi, în E. de Hurmuzaki, *Documente*, vol. XI, pp. 488-489, nr. DCVIII.

[117] M. M. Székely, *Paleologii din Moldova*, pp. 526-527.

Nicolaos, *Lazar et Demetrius*. Se poate lesne observa că în persoana lui Nicolae avem atestat aici cu certitudine un Paleolog. În acelaşi timp, însă, suntem de părere că nu greşim dacă extindem acest nume de familie şi în contul celorlalţi doi martori din finalul listei, *Lazar* şi *Demetrius*, întrucât din dreptul lor lipsesc numele de familie sau locurile de origine, care vedem că sunt redate punctual *în cazul tuturor celor enumeraţi* în sursa amintită. Cu alte cuvinte, numele de familie *Paleologos* ar trebui tradus în acest caz prin *Paleologii*, ceea ce ar presupune că după el ar urma numele de botez ale purtătorilor săi. Argumentele avansate în sprijinul acestei ipoteze sunt sprijinite şi de informaţia pe care ne-o furnizează un alt document, emis tot la Liov, dar în 1587, în care găsim atestat un negustor *Demetrio Paleologo, graeco*. Prin urmare, avem aici un negustor grec cu numele de Dimitrie Paleologul atestat în acelaşi loc şi în aceeaşi epocă în care tot un negustor grec pe nume Dimitrie depunea mărturie alături de Nicolae Paleologul! Coincidenţa nu poate fi întâmplătoare! Dimpotrivă, suntem convinşi că avem aici confirmarea faptului că negustorul ieşean Dimitrie din 1595 era acelaşi cu Dimitrie Paleologul din 1587. Şirul coincidenţelor nu se opreşte însă aici, pentru că despre Dumitrache Chiriţă, viitorul mare dregător, ştim că era cunoscut şi el în mediile negustoreşti din Liov, unde alte izvoare îl atestă desfăşurând activităţi comerciale[118]. Cum nici în acest caz nu este de acceptat o întâmplătoare potrivire de nume, credem că pe negustorul Dimitrie Paleologul din 1587 îl putem identifica fără probleme cu dregătorul Dumitrache Chiriţă şi cu negustorul ieşean Dimitrie din 1595. Dacă lucrurile stau astfel, atunci avem o legătură apropiată a lui Dumitrache cu Nicolae Paleologul, dar şi cu *Lazar*, cel care, în actul din 1595, era trecut între Nicolae şi Dimitrie, iar, în consecinţă, trebuie să fi fost şi el tot un Paleolog. Prin urmare, dacă este să tragem o concluzie preliminară, putem spune că avem suficiente motive să credem că la 19 iulie 1595 se aflau la Liov trei negustori greci din Iaşi, toţi trei purtând numele de familie Paleologu, iar unul dintre ei este chiar Dumitrache Chiriţă Paleologul, viitorul mare dregător. Ce poate să însemne această încheiere din punct de vedere

---

[118] L. Cotovanu, *op. cit.*, p. 253 cu nota 154.

genealogic? Răspunsul cel mai plauzibil este acela că cei trei erau înrudiţi, fiind poate chiar fraţi[119]. În aceste condiţii, Nicolae şi Lazăr ar putea fi chiar cei pe care îi vizează cneaghina Maria prin clauzele prohibitive introduse în actele sale de danie. Ori, mai corect, unii dintre ei, pentru că din lista Paleologilor din Moldova sfârşitului de secol XVI şi începutului de veac XVII ne-a mai rămas de discutat un caz, cel al lui Pavel Paleologul, pe care izvoarele interne îl apropie cel mai mult de Dumitrache Chiriţă. În martie 1599, Pavel era trimis de Ieremia Movilă în solie la Vilna, pentru a duce în Polonia informaţii despre relaţiile domnului Moldovei cu Poarta[120]. În vara aceluiaşi an, el a revenit în Polonia, unde acelaşi Ieremia Movilă l-a însărcinat să îl reprezinte la nunta fiului marelui hatman al Lituaniei, Cristofor Radziwiłł. Cu această ocazie, aflăm că polonezii îl considerau pe Pavel Paleologul „om *dintr-o familie strălucită* [s. n.], iar ca valoare, un tânăr oştean bun şi virtuos”[121]. În anul 1602, Pavel deţinea dregătoria de pârcălab de Cotnari, calitate în care emitea cărţi de mărturie pentru

[119] Se pare că în document mai avem de-a face cu cel puţin o familie de negustori, dacă avem în vedere numele din lista de martori. Ne referim aici în primul rând la cei doi Dima, Balagora (?) şi Michel (Mihail). Nu trebuie pierduţi din vedere însă nici următorii doi – Chrisso Ianaki şi Simotas Manoil –, întrucât primul dintre ei pare a fi Ianaki Simotas Chirigi, negustor cunoscut în mediul Liovului, ajuns apoi curtean al lui Ieremia Movilă (N. Iorga, *Istoria comerţului românesc*, p. 549). Dacă identificarea noastră este corectă, atunci Manoil Simotas ar putea fi un frate sau o rudă apropiată a lui Ianaki, alcătuind astfel cea de-a treia familie menţionată în document. Prezenţa familiei Simotas în acest izvor (indiferent dacă Chrisso Ianaki este identic cu Ianaki Simotas Chirigi sau nu) reprezintă un alt argument în favoarea identificării lui *Demetrius* [Paleologo] cu Dumitrache Chiriţă, întrucât acesta din urmă se înrudea cu familia Simotas, de vreme ce figurează în pomelnicul mănăstirii Sosinou din Podgoriani, unde calitatea de ctitor principal revenea lui Ianaki Simotas Chirigi, cel care a refăcut lăcaşul de cult (a se vedea L. Cotovanu, *op. cit*., p. 253).

[120] Elena Eftimiu, *Câteva scrisori de la Ieremia Movilă*, în „Revista Istorică”, XVIII, nr. 4-6, 1932, p. 142 şi pp. 146-147, nr. VII.

[121] I. Corfus, *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone. Secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 1979, p. 398, nr. 208.

a adeveri tranzacţiile cu ocini încheiate înaintea scaunului său [122] şi întreţinea corespondenţă cu autorităţile polone [123]. Câţiva ani mai târziu, în 1607, îl regăsim în documente, menţionat ca fost dregător al târgului Iaşi, ceea ce înseamnă că între timp a ocupat dregătoria de vornic de târg[124]. Din această postură, el dăruia mănăstirii Golia două vii aflate pe Dealul Şorogari[125], de lângă Iaşi, două dugheni şi o casă cu pivniţă aflate în târg [126]. Sintetizând aceste informaţii, se poate lesne observa că cele mai multe dintre ele îl leagă pe Pavel Paleologul atât de Dumitrache Chiriţă, cât şi de Manuil Paleologul, prezumtivul tată al acestuia din urmă. Sunt evidente aici preocupările diplomatice comune (mai ales legăturile cu Polonia); constatarea că toţi rezidau în Iaşi[127]; apoi viile pe care le aveau toţi trei în vecinătatea Iaşilor (pe Dealurile Copoului şi Şorogarilor). Mai presus de toate, însă, trebuie reţinute daniile pe care fiecare dintre ei le-a făcut mănăstirii Golia, închinată la Vatoped, ceea ce ne demonstrează că toţi trei au avut calitatea de ctitori la acelaşi lăcaş de rugăciune[128]. Ori acest fapt, după cum bine se ştie, nu era deloc întâmplător, ci presupunea întotdeauna existenţa unor legături de rudenie. În aceste condiţii, nu ne rămâne decât să dăm curs unei ipoteze mai vechi [129], care făcea din Pavel Paleologul un frate al marelui postelnic Dumitrache Chiriţă, şi să încheiem demersul de reconstituire a listei cu fraţii acestuia din urmă,

---

[122] *DIR*, *A*, *veacul XVII*, vol. 1, p. 61, nr. 92.

[123] I. Corfus, *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone. Secolul al XVII-lea*, p. 22, nota 1.

[124] M. M. Székely, *Paleologii din Moldova*, p. 526.

[125] *Documente privitoare la istoria oraşului Iaşi*, vol. I, p. 104, nr. 72.

[126] *Ibidem*, p. 109, nr. 77.

[127] Judecând după specificul dregătoriei sale, este de crezut că Dumitrache Chiriţă a rezidat în apropierea domnului, la Curtea domnească [a se vedea N. Stoicescu, *Sfatul domnesc şi marii dregători din Ţara Românească şi Moldova* (*secolele XIV–XVII*), Bucureşti, 1968, p. 268], curte care trebuie să fi fost cea din Iaşi, întrucât Movileştii au rezidat aici după 1606 (a se vedea Vasile Neamţu, *Stabilirea capitalei Moldovei la Iaşi*, în *Istoria oraşului Iaşi*, vol. I, redactori responsabili: C. Cihodaru, Gh. Platon, Iaşi, 1980, p. 86).

[128] A se vedea şi M. M. Székely, *Paleologii din Moldova*, p. 529.

[129] A. Pippidi, *op. cit.*, p. 266.

aşezându-l pe Pavel alături de ceilalţi doi Paleologi găsiţi în actele polone, Nicolae şi Lazăr.

Dumitrache Chiriţă Paleologul a avut şi mai multe surori. Numele uneia dintre ele a fost scos la iveală de o recentă cercetare care i-a avut în centru atenţiei pe Paleologii din Moldova. Este vorba despre Agafia, jupâniţa lui Dumitraşco Cujbă [130]. Legătura dintre Dumitrache Chiriţă şi Agafia este făcută de Manuil Paleologul şi de ... viile sale de la Şorogari, din care, la 12 martie 1639, vornicul Ionaşcu Cujbă „sân lui Dumitraşco Cujbă şi a *Agafii*, *fata lui Manole* [s. n.]" dăruia o falce ... mănăstirii Golia[131]. Aşadar, avem de-a face, din nou, cu viile din ţarina Iaşilor şi cu danii făcute metohului moldav al mănăstirii Vatoped. În aceste condiţii, relaţia de rudenie dintre cei doi pare a se impune de la sine. Din actele de proprietate ale lui Dumitrache Chiriţă, aflăm că acesta a mai avut două surori, ale căror nume nu ne sunt însă cunoscute. Ştim totuşi că ambele au fost căsătorite cu boieri greci şi că au lăsat în urmă trei fiii, care au moştenit o mare parte a averii lui Dumitrache. Cel mai cunoscut dintre ei a fost Constantin Ramandi, ajuns vistier la curtea lui Gheorghe Ştefan, principalul beneficiar al averilor lăsate de fostul mare postelnic[132]. Alţi doi nepoţi de soră au fost Constantin Celebi, tatăl viitoarei capuchehaie Curt Celebi[133], şi fratele acestuia, Perachi Celebi [134]. În fine, trebuie menţionat tot aici marele stolnic Toma Cantacuzino, care îl considera pe Dumitrache Chiriţă drept unchiul

---

[130] M. M. Székely, *Paleologii din Moldova*, p. 527.

[131] *Documente privitoare la istoria oraşului Iaşi*, vol. I, p. 361, nr. 280; în aceeaşi zi, Ionaşcu Cujbă dăruia o altă falce de vie din Şorogari mănăstirii lui Aron vodă (*ibidem*, nr. 361, nr. 279).

[132] *Documente din Basarabia*, pp. 186-188, nr. CIV, pp. 208-211, nr. CXV, pp. 217-223, nr. CXIX; *CDM*, vol. IV, (*1676-1700*), vol. întocmit de M. Regleanu, D. Duca–Tinculescu, V. Vasilescu, C. Negulescu, Bucureşti, 1970, p. 117, nr. 449. Pentru detalii despre acest boier, a se vedea P. Zahariuc, *Ţara Moldovei în vremea lui Gheorghe Ştefan voievod*, pp. 435-436, nota 420.

[133] *DIR*, *A*, *veacul* XVII, vol. 4, p. 297, nr. 364; C. A. Stoide, *Curt Celebi*, în „Revista Critică", X, nr. 1, 1936, p. 35; N. Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători*, p. 159.

[134] *DRH*, *A*, vol. XXI, p. 37, nr. 37.

său[135] . Analizând curgerea generaţiilor în neamul Cantacuzinilor, se poate constata că relaţia de rudenie dintre cei doi nu era chiar cea pretinsă de marele stolnic. Fiu al lui Andronic Cantacuzino[136], Toma îi era mai curând văr de-al doilea, întrucât bunicul său patern, Mihai Cantacuzino Şeytanoğlu, fusese frate cu bunica maternă a marelui postelnic Dumitrache Chiriţă. Trebuie spus totuşi că cele două grade de rudenie evidenţiate aici nu se exclud, întrucât în societatea moldovenească a secolului al XVII-lea se pare că exista acest obicei ca verii mai vârstnici să fie consideraţi unchi[137]. Dacă lucrurile au stat astfel, atunci alături de Toma Cantacuzino ar trebui să-l includem printre „nepoţii" lui Dumitrache şi pe celălalt Cantacuzin din Moldova primei jumătăţi a secolului al XVII-lea, Iordache mare vistier, fratele lui Toma. Un act de cancelarie din 9 august 1671 ne spune însă că fraţii Cantacuzino se înrudeau şi cu Maria, cneaghina lui Dumitrache Chiriţă, ei numărându-se printre rudele „mai aproape" ale acesteia [138] . Legătura cu Maria trebuie să fi fost făcută prin căsătoriile încheiate de cei doi Cantacuzini cu două nepoate ale lui Ion Prăjescu, cumnatul lui Ieremia Movilă şi, implicit, al surorii Mariei, doamna Elisabeta Movilă [139] . Aşa se explică şi prezenţa

---

135 *Ibidem*, vol. XXVII, p. 270, nr. 294, p. 272, nr. 295.

136 N. Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători*, p. 361; I. M. Cantacuzino, *O mie de ani în Balcani*, pp. 129-130.

137 A se vedea cazul lui Miron Barnovschi, care în unele documente apare drept văr la hatmanului Isac Balica, în vreme ce el însuşi îl declara pe acesta din urmă drept unchi [la Şt. S. Gorovei, „*Nepoţii Balicăi*", „*seminţenia Movileştilor*", în „Arhiva Genealogică", I (VI), nr. 3-4, 1994, p. 129]. Se pare însă că obiceiul funcţiona şi în sens invers, astfel încât unchii erau consideraţi veri, după cum o demonstrează cazul lui Constantin Celebi, nepotul de soră al lui Dumitrache Chiriţă, despre care un document din 9 aprilie 1663 afirmă că fusese „vărul lui Chiriţa postelnic" (a se vedea *Documente privitoare la istoria oraşului Iaşi*, vol. II, p. 51, nr. 49).

138 *Ibidem*, p. 336, nr. 362.

139 Toma Cantacuzino s-a căsătorit a doua oară cu Ana (Aniţa), fiica lui Voruntar Prăjescu (N. Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători*, p. 361); în vreme ce Iordache a fost căsătorit cu Catrina Băcioc, fiica Irinei Prăjescu şi a lui Coste Băcioc (a se vedea Şt. S. Gorovei, „*Nepoţii Balicăi*", „*seminţenia Movileştilor*", p. 126; M. M. Székely, *Sfetnicii lui Petru Rareş. Studiu prosopografic*, Iaşi, 2002, p. 113, p. 118).

marelui postelnic Dumitrache Chiriţă alături de Cantacuzinii moldoveni în pomelnicul mănăstirii Slatina[140]: prin soţii, aceştia din urmă s-au înrudit cu mama Elisabetei Movilă şi a Mariei Chiriţoaia, jupâneasa Cristina, cea care a moştenit dreptul de ctitorire în raport cu lăcaşul monahal respectiv, probabil în calitate de nepoată a domnitorului Alexandru Lăpuşneanu[141].

Concluzii. Biografia marelui postelnic Dumitrache Chiriţă Paleologul ne dezvăluie un urmaş al împăraţilor bizantini aşezat în Moldova la sfârşitul secolului al XVI-lea, care a parcurs un traseu social, economic şi politic ce va servi probabil drept model în secolul următor pentru conaţionalii care i-au călcat pe urme şi chiar pentru rudele sale cantacuzine. Îmbogăţit de pe urma comerţului cu Liovul şi, foarte probabil, cu Constantinopolul, el a reuşit să intre în familia Movileştilor, apoi, odată cu accederea reprezentanţilor săi la tronul Moldovei, s-a ridicat la demnităţile înalte ale statului. A ajuns în acest fel să se implice în mod activ şi decisiv în politica internă şi externă a ţării sale adoptive, să îşi constituie un domeniu din câteva zeci de sate, iar de pe aceste solide baze economico–sociale, să ducă mai departe tradiţia de sprijinire a Bisericii constantinopolitane iniţiată de auguştii săi strămoşi. Cazul lui Dumitrache Chiriţă scoate la iveală, în cele din urmă, o realitate intuită de mult timp de istoricii români[142] – dar care abia acum începe să beneficieze de argumente pertinente[143] –, aceea că aşezarea în Moldova a descendenţilor marilor familii imperiale bizantine s-a petrecut încă din a doua jumătate a secolului al XVI-lea.

---

[140] *Inscripţiile medievale ale României. Oraşul Bucureşti, 1395-1800*, vol. întocmit de Alexandru Elian (redactor responsabil), C. Bălan, H. Chircă, Olimpia Diaconescu, Bucureşti, 1965, pp. 324-325.

[141] M. M. Székely, *Înrudirile doamnei Elisabeta Movilă*, pp. 519-524.

[142] Contestată însă de unii istorici occidentali, a se vedea Donald M. Nicol, *The Byzantine family of Cantakouzenos* (*Cantacuzenus*) *ca. 110-1460*, Dumbarton Oaks, 1968, p. VI; idem, *The immortal emperor*. *The life and legend of Constantine Palaiologos*, *last emperor of the Romans*, Cambridge, 1992, p. 119: „the Rumanian branch of the family [Paleologu, n. n.] originated in the eighteenth century, when the Turks entrusted the principalities of Moldavia and Wallachia to princes of Greek extraction".

[143] A se vedea şi M. M. Székely, *Paleologii din Moldova*, p. 534.

Prin urmare, putem spune că biografia acestui interesant boier vine să confirme şi aici o realitate care a fost sesizată în legătură cu Ţara Românească încă din deceniile opt–nouă ale secolului trecut[144].

[144] A se vedea George D. Florescu, Dan Pleşia, *Mihai Viteazu – urmaş al împăraţilor bizantini*, în „Scripta Valachica”, 1972, pp. 131-161; Ştefan Andreescu, *Mihai Viteazul, Cantacuzinii şi marea bănie de Craiova*, în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie «A. D. Xenopol» din Iaşi”, XXV/2, 1988, pp. 187-198.

A DESCENDENT OF THE BYZANTINE EMPERORS, MERCHANT, HIGH DIGNITARY AND DIPLOMAT IN THE SERVICE OF THE MOVILEŞTI FAMILY: THE GRAND POSTELNIK DUMITRACHE CHIRIŢĂ PALEOLOGUL

(*Abstract*)

This paper reconstructs the biography of one of the numerous Greek merchants who settled down in the Romanian Principalities in the second half of the 16th century and managed to build a fruitful political career. The character analysed here is Dimitrie Paleologul, better known in the Romanian Countries as Dumitrache Chiriţă Paleologul. His grandparents were, very probably, descendents of the imperial families of Kantakouzenos and Palaiologos: his grandfather was Muselim Paleologu, whereas his grandmother was a sister of Mihail Cantacuzino Şeytanoğlu. Dimitrie's family settled down in Moldavia probably in the period 1575-1585. His father can be identified as Manuil Paleologu, one of the courtiers of the Moldavian ruler Ieremia Movilă. Until the ascent to power of the Movileşti family, Manuil was, most probably, employed in trading. Internal and external sources reveal that Dimitrie had several brothers and sisters. We could identify, in this study, three brothers (Nicolae, Lazăr, and Pavel), to whom a fourth may be added up (Gheorghe). He seems to have had three sisters: one with a known name (Agafia) and two others with undetermined names. Dimitrie had no direct descendents, though he had several nephews from his sisters. Besides them, he also had relatives from the branch of the Cantacuzino family, namely Toma Cantacuzino and Iordache Cantacuzino, Andronic Cantacuzino's sons, Mihail Cantacuzino Şeytanoğlu's grandsons, who also immigrated to Moldavia. The kinship between the three persons is indubitable, as Toma Cantacuzino considered himself, in Moldavian documents, Dimitrie Paleologul's nephew. The family relationship with the Cantacuzino family adds up to a series of three arguments which support the conclusion that Dimitrie descended from the Byzantine emperors. We can mention here: an account of the Dutch diplomatic envoy in the Ottoman Empire, in which it is clearly stated that he descended from the Palaiologos imperial family; an act of donation towards the Vatoped monastery from the Mount Athos (religious establishment founded by the Palaiologos emperors), in which Dimitrie's widow stated that the monastery had belonged to the Palaiologos, her husband's ancestors; the seals used by Dimitrie and his wife, having as representation the double-headed Byzantine eagle, with the sword and the mace in its claws, and the imperial crown in between the heads. The first information on Dimitrie mentions that in the years 1587-1595 he was at Lvov, in Poland. Here, he is referred to as

merchant, trading together with his elder brothers, Nicolae and Lazăr. His entry into the political life was facilitated by his marrying a representative of the autochthonous nobility, who also had Greek origins. Her name was Maria and she was the daughter of another Greek settled down in Moldavia: Gheorghe Kataratos. Maria was a sister of Elisabeta Movilă, the wife of the influent boyar Ieremia Movilă. In 1595, Ieremia Movilă ascended to the Moldavian throne, and thus Dimitrie Paleologul became the Moldavian ruller's brother-in-law. This position guarantied his access to the great public dignities at the Moldavian court. In the period 1597-1600, he held the position of castellan of Neamţ. In 1600, he was sent in a diplomatic mission to the Tatar khan, aiming to conclude an alliance between Moldavia, Poland and the Khanate of Crimeea, directed against the Wallachian ruler, Mihai Viteazul. After his return from the mission, he accompanied Simion Movilă, Ieremia Movilă's brother, in the campaign to conquer Wallachia. The victorious expedition brought Dimitrie Paleologul the dignity of grand postelnik at the Wallachian court. Following the defeat of Simion Movilă's troops in 1602, Dimitrie returned to Moldavia. Here he held, between the years 1603-1607, the dignity of second postelnik. In 1606 Ieremia Movilă died, leaving the throne to his infant son Constantin. But Dimitrie Paleologul and the other great boyars supported the elder brother of the late prince, Simion Movilă. During this latter's brief reign (1606-1607), Dimitrie Paleologul received the same dignity that he had held before in Wallachia: grand postelnik. At Simion Movilă's death, he was on the side of the nobiliary party which supported the ascension to power of Mihail Movilă, Simion's son. But, during his rule, Dimitrie Paleologul switched sides, supporting Constantin Movilă's supporters and, very probably, having a decisive contribution to Mihail Movilă's dethronement. During Constantin Movilă's reign (1607-1611), Dimitrie's relations with the ruler were very good. He was preserved in the dignity of grand postelnik and received several donations of villages. In his turn, Dimitrie helped the prince with money, offering him 2,000 guilders for expenses in the interest of the state. At the end of 1611, Constantin Movilă was dismissed by order of the Ottoman sultan. The ruller and his whole entourage sought refuge in Poland, where he had kinsfolk among the local nobility. Dimitrie Paleologul and his wife were among these refugees. In the summer of the following year, the Movilă family attempted to regain the Moldavian throne and attacked Ştefan Tomşa II, the prince appointed by the sultan. The military expedition ended in a disaster for the Movileşti and the former prince died. The grand postelnik also had a tragic fate. He was caught and tried to pay a ransom in exchange for his life. But Ştefan Tomşa II did not accept the proposal and had him executed for high treason. Domestic and foreign

sources undoubtedly demonstrate than Dimitrie Paleologul was an active supporter of the Orthodox Church. He was member in an orthodox fraternity established in Suceava, at the end of the 16th century, on the model of similar fraternities from Lwów and Vilna; he donated villages and money to the monasteries Vatoped from Mount Athos and Sosinou from Epirus, and his widow also made donations to the Patriarchy of Constantinople. It is known, as well, that he was in private correspondence with the Patriarch of Alexandria, Meletios Pigas, who addressed him using the title ἀρχοντι. Correlating these pieces of information, we can conclude that Dimitrie Paleologul was, very probably, one of the archons of the Patriarchy in Constantinople. Internal sources also reveal important details regarding his involvement in the court life from Moldavia and Wallachia. A last noteworthy remark is the fact that Dimitrie was one of the great landowners from Moldavia. His domain was enlarged especially by purchasing villages, parts of villages and lands from the lesser nobility. As the methods used in acquiring these estates were not always very licit, he remained in the public consciousness as one of the most rapacious Moldavian noblemen from that age.

[redacted]

Fiică
= Muselim Paleologu

Constantin

Iane banul

Constantin Paleologu

Fiică
= Celebi Asanis?

Gheorghe?

Fiică
= Ramandi?

Alexandru

X

Arhiepiscopul
Paleologu

X

Perachi
Celebi

Constantin Ramandi
vistiernic